Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
NILS WAHL
prednesené 5. októbra 2017 [1]

Vec C-473/16

F
proti
Bevándorlási és Menekültügyi Hiavatal (predtým Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal)

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged, Maďarsko)]

„Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti – Smernica 2011/95/EÚ – Minimálne štandardy pre priznanie postavenia utečenca alebo postavenia osoby s doplnkovou ochranou – Článok 4 – Posudzovanie skutočností a okolností – Metódy posudzovania – Psychologické testy – Obavy z prenasledovania z dôvodu sexuálnej orientácie – Charta základných práv Európskej únie – Článok 1 – Ľudská dôstojnosť – Článok 7 – Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života“

1. Ako majú vnútroštátne orgány overiť dôveryhodnosť tvrdení žiadateľa o azyl, ktorý ako dôvod na poskytnutie azylu udáva obavy z toho, že vo svojej krajine pôvodu bude prenasledovaný pre svoju sexuálnu orientáciu? Bráni právo EÚ konkrétne tomu, aby tieto orgány vychádzali zo psychologických znaleckých posudkov?

2. To sú v skratke problémy, ktorými sa zaoberá tento návrh na začatie prejudiciálneho konania podaný zo strany Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged, Maďarsko).

I. Právny rámec

A. Právo EÚ

1. Smernica 2011/95/EÚ [2]

3. Článok 2 písm. d) („Vymedzenia pojmov“) smernice 2011/95 stanovuje:

„‚utečenec‘ je štátny príslušník tretej krajiny, ktorý kvôli oprávnenej obave pred prenasledovaním z rasových, náboženských dôvodov, dôvodov štátnej príslušnosti, z dôvodu zastávania určitého politického názoru alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu tejto krajiny…“

1 Jazyk prednesu: angličtina.

2 Smernica Európskeho parlamentu a Rady z 13. decembra 2011 o **normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany** (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 337, 2011, s. 9).

4. Článok 4 („Posudzovanie skutočností a okolností“) smernice 2011/95 stanovuje:

„1. Členské štáty môžu považovať za povinnosť žiadateľa predložiť čo najskôr všetky náležitosti potrebné na zdôvodnenie žiadosti o medzinárodnú ochranu. V spolupráci so žiadateľom je povinnosťou členského štátu posúdiť príslušné náležitosti žiadosti.

2. Náležitosti uvedené v odseku 1 pozostávajú z vyhlásení žiadateľa a celej dokumentácie, ktorá je k dispozícii žiadateľovi, ktoré sa týkajú veku žiadateľa a základných informácií vrátane tých, ktoré sa týkajú príslušných príbuzných, totožnosti, štátnej príslušnosti (štátnych príslušností), krajiny (krajín) a miesta (miest) predchádzajúceho pobytu, predchádzajúcich žiadostí o azyl, cestovných trás, cestovných dokladov a dôvodov pre požadovanie medzinárodnej ochrany.

3. Posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu sa má vykonať na individuálnom základe a zahŕňa zohľadnenie:

a) všetkých príslušných skutočností, pokiaľ sa týkajú krajiny pôvodu v čase prijatia rozhodnutia o žiadosti, vrátane zákonov a nariadení krajiny pôvodu a spôsobu, ktorým sú uplatňované;

b) príslušných vyhlásení a dokumentácie predloženej žiadateľom vrátane informácií o tom, či žiadateľ bol alebo môže byť predmetom prenasledovania alebo vážneho bezprávia;

c) individuálneho postavenia a osobných okolností žiadateľa vrátane takých faktorov ako pôvod, pohlavie a vek, s cieľom posúdenia, či by na základe osobných okolností žiadateľa činy, ktorým bol alebo mohol byť žiadateľ vystavený, predstavovali prenasledovanie alebo vážne bezprávie;

…

5. V prípade, že členské štáty uplatňujú zásadu, podľa ktorej je povinnosťou žiadateľa zdôvodniť žiadosť o medzinárodnú ochranu, a v prípade, že aspekty vyhlásení žiadateľa nie sú podložené listinným alebo iným dôkazom, tieto aspekty si nevyžadujú potvrdenie, ak sú splnené tieto podmienky:

a) žiadateľ skutočne vynaložil snahu zdôvodniť svoju žiadosť;

b) boli predložené príslušné náležitosti, ktoré sú k dispozícii žiadateľovi, a bolo poskytnuté uspokojivé vysvetlenie týkajúce sa akéhokoľvek nedostatku iných príslušných náležitostí;

c) vyhlásenia žiadateľa sú uznané za logické a prijateľné a nie sú v rozpore s dostupnými osobitnými a všeobecnými informáciami týkajúcimi sa prípadu žiadateľa;

d) žiadateľ požiadal o medzinárodnú ochranu v najskoršom možnom čase alebo žiadateľ preukázal primeraný dôvod, prečo tak neurobil, a

e) bola preukázaná všeobecná dôveryhodnosť žiadateľa.“

2. Smernica 2013/32/EÚ[3]

5. Článok 10 ods. 3 („Požiadavky na posúdenie žiadostí“) smernice 2013/32 stanovuje:

„Členské štáty zabezpečia, aby rozhodujúci orgán prijal rozhodnutie o žiadosti o medzinárodnú ochranu po primeranom posúdení. Na tento účel členské štáty zabezpečia:

a) aby sa žiadosti posudzovali a rozhodnutia prijímali individuálne, objektívne a nestranne;

…

d) aby pracovníci posudzujúci žiadosti a prijímajúci rozhodnutia mali v prípade potreby možnosť poradiť sa s odborníkmi o osobitných otázkach, ako sú otázky týkajúce sa zdravia, kultúrne otázky, otázky náboženstva, problematika detí alebo otázky rodovej rovnosti.“

B. Vnútroštátne právo

6. § 6 ods. 1 A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (zákon č. LXXX o práve na azyl z roku 2007) stanovuje:

„Maďarsko prizná postavenie utečenca cudzincom, ktorí spĺňajú podmienky uvedené v článku XIV ods. 3 ústavy.“

7. § 7 ods. 1 uvedeného zákona stanovuje:

„Bez toho, aby bol dotknutý § 8 ods. 1 tohto zákona, orgán príslušný v oblasti azylu prizná postavenie utečenca cudzincom, ktorí dokážu alebo spoľahlivo preukážu, že v ich prípade sú splnené podmienky uvedené v § 6 ods. 1 tohto zákona v súlade s článkom 1 Ženevského dohovoru.“

8. § 41 ods. 1 toho istého zákona stanovuje:

„V azylovom konaní možno použiť najmä nasledujúce dôkazné prostriedky na dokázanie alebo spoľahlivé preukázanie toho, že žiadateľ o azyl spĺňa požiadavky na priznanie postavenia utečenca, postavenia vyplývajúceho z doplnkovej ochrany alebo poskytnutie dočasnej ochrany:

a) skutočnosti a okolnosti uvedené žiadateľom na odôvodnenie jeho úteku, ako aj príslušné dôkazy, ktoré predložil,

…

c) akékoľvek relevantné a aktuálne informácie o krajine pôvodu žiadateľa vrátane právnych predpisov a ostatných ustanovení, ktoré sú záväzné pre právne subjekty, ako aj o spôsobe ich uplatňovania.“

II. Skutkový stav, konanie a prejudiciálne otázky

9. Žalobca (ďalej len „F“), nigérijský štátny príslušník, podal žiadosť o priznanie postavenia utečenca na (terajší) Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Úrad pre prisťahovalectvo a azyl, Maďarsko, ďalej len „Úrad“) v apríli 2015. Pri prvom pohovore vyjadril obavy z toho, že ak sa vráti do svojej krajiny pôvodu, stane sa predmetom prenasledovania pre svoju homosexualitu.

3 Smernica Európskeho parlamentu a Rady z 26. júna 2013 o **spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany** (Ú. v. EÚ L 180, 2013, s. 60).

10. V následnom azylovom konaní Úrad skúmal dôveryhodnosť žalobcu vo viacerých osobných pohovoroch. Úrad následne ustanovil aj psychológa, ktorý mal posúdiť osobnosť F na účely preverenia jeho sexuálnej orientácie. Po preskúmaní a posúdení osobnosti, teste kresby človeka v daždi, Rorschachovom teste a Szondiho teste (spolu len „predmetné testy“) psychológ dospel k záveru, že výsledky testov nepotvrdili tvrdenie žalobcu o jeho homosexuálnej orientácii.

11. Rozhodnutím z 1. októbra 2015 Úrad zamietol žiadosť o azyl, ktorú podal F.

12. F podal proti tomuto rozhodnutiu žalobu na Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged). Tvrdí najmä, že vykonaním predmetných testov boli porušené jeho ľudské práva a že tieto testy v každom prípade nie sú vhodné na preukázanie sexuálnej orientácie. Uvedený súd v následnom konaní požiadal Igazságügyi Szakértői és Kutató Intézet (Ústav pre súdne znalectvo a výskum, ďalej len „Ústav“) o vypracovanie znaleckého posudku o tejto problematike.

13. V znaleckom posudku vypracovanom Ústavom je uvedené, že v rozpore s tvrdeniami žalobcu predmetné testy sú vhodné na dostatočne spoľahlivé určenie sexuálnej orientácie jednotlivca. V posudku je ďalej uvedené, že vykonaním týchto testov nebola porušená ľudská dôstojnosť žalobcu.

14. Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged) usúdil, že keďže nemá vedecké a technické znalosti potrebné na preskúmanie zistení znalcov, nesmie sa od týchto zistení odchýliť. Uvedený súd sa ďalej domnieval, že predmetné testy nepredstavujú lekárske vyšetrenie, lebo psychológia patrí medzi humanitné vedy, a že nie sú podobné testom, ktoré Súdny dvor označil za nezlučiteľné s právom EÚ v rozsudku A a i.[4].

15. Keďže vnútroštátny súd má za týchto okolností pochybnosti o správnom výklade práva EÚ, rozhodol sa prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„1. Má sa článok 4 smernice 2004/83/ES s prihliadnutím na článok 1 Charty základných práv Európskej únie [ďalej len ‚Charta‘] vykladať v tom zmysle, že nebráni tomu, aby sa v súvislosti so žiadateľmi o azyl, ktorí patria do kategórie [lesbičiek, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb (ďalej len „LGBTI“)], vyžadoval a vyhodnocoval znalecký posudok súdneho psychológa založený na projektívnych testoch osobnosti, ak pri jeho vypracovávaní nie sú kladené otázky o sexuálnych návykoch žiadateľa o azyl a tento žiadateľ nie je ani podrobený fyzickému vyšetreniu?

2. V prípade, že znalecký posudok uvedený v prvej otázke nemožno použiť ako dôkaz, má sa článok 4 smernice 2004/83 s prihliadnutím na článok 1 [Charty] vykladať v tom zmysle, že ak sa žiadosť o azyl zakladá na prenasledovaní z dôvodu sexuálnej orientácie, vnútroštátne správne orgány ani súdy nemajú nijakú možnosť preskúmať znaleckými metódami pravdivosť tvrdení žiadateľa o azyl, a to bez ohľadu na osobitné charakteristiky týchto metód?“

16. Listom z 19. júna 2017 vnútroštátny súd informoval Súdny dvor o tom, že chce pozmeniť položené prejudiciálne otázky v tom zmysle, že odkazy na článok 4 smernice 2004/83 budú nahradené odkazmi na článok 4 smernice 2011/95.

17. Písomné pripomienky predložil F, maďarská, francúzska a holandská vláda, ako aj Komisia. F, maďarská a francúzska vláda, ako aj Komisia boli vypočutí aj na pojednávaní, ktoré sa konalo 13. júla 2017.

4 Rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406).

III. Analýza

18. Dvoma otázkami, ktoré budem skúmať spoločne, sa vnútroštátny súd v podstate pýta Súdneho dvora, ako majú vnútroštátne orgány overiť dôveryhodnosť tvrdení žiadateľa o azyl, ktorý ako dôvod na poskytnutie azylu udáva obavy z prenasledovania v súvislosti so svojou sexuálnou orientáciou. Vnútroštátny súd sa najmä pýta, či článok 4 smernice 2011/95 vykladaný z hľadiska článku 1 Charty bráni tomu, aby tieto orgány použili znalecký posudok psychológa.

A. Predbežné poznámky

19. Pred podrobnejším preskúmaním špecifických otázok, ktoré vyvoláva prejednávaná vec, považujem za užitočné stručne pripomenúť kľúčové ustanovenia práva EÚ, ako aj judikatúru Súdneho dvora týkajúcu sa týchto ustanovení. Súdny dvor už totiž poskytol dôležité vysvetlenia v súvislosti s povinnosťami, ktoré členským štátom pri posudzovaní žiadostí o medzinárodnú ochranu vyplývajú z práva EÚ.

20. Podľa článku 10 ods. 3 smernice 2013/32 členské štáty zabezpečia, aby sa žiadosti o medzinárodnú ochranu posudzovali a rozhodnutia prijímali „individuálne, objektívne a nestranne“. Podľa článku 4 ods. 3 smernice 2011/95 musia príslušné orgány pri posudzovaní žiadostí okrem iného zohľadniť: všetky príslušné skutočnosti, pokiaľ sa týkajú krajiny pôvodu v čase prijatia rozhodnutia o žiadosti, príslušné vyhlásenia a dokumentáciu predloženú žiadateľom a individuálne postavenie a osobné okolnosti žiadateľa.

21. Toto posudzovanie sa uskutočňuje v dvoch rôznych etapách. Prvá etapa sa týka určenia skutkových okolností, ktoré môžu predstavovať dôkazy na podporu žiadosti, zatiaľ čo druhá etapa sa týka právneho posúdenia týchto dôkazov, z ktorého vychádza rozhodnutie o tom, či sú s ohľadom na osobitné okolnosti danej veci splnené hmotnoprávne podmienky na priznanie medzinárodnej ochrany.[5]

22. Pokiaľ ide o postavenie utečenca, pre príslušné orgány je kľúčové zistiť, či má žiadateľ „oprávnen[ú] obav[u] pred prenasledovaním z rasových, náboženských dôvodov, dôvodov štátnej príslušnosti, z dôvodu zastávania určitého politického názoru alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine“ v krajine svojej štátnej príslušnosti (alebo v krajine doterajšieho pobytu v prípade osôb bez štátnej príslušnosti).[6] Všeobecne sa uznáva, že homosexuálov možno na tento účel považovať za určitú sociálnu skupinu.[7]

23. Podľa článku 4 ods. 1 smernice 2011/95 členské štáty môžu považovať za povinnosť žiadateľa predložiť všetky náležitosti potrebné na zdôvodnenie žiadosti o medzinárodnú ochranu. V spolupráci so žiadateľom je potom povinnosťou členského štátu posúdiť príslušné náležitosti žiadosti.

24. V článku 4 ods. 5 smernice 2011/95 sa však ďalej uvádza, že pokiaľ členské štáty uplatňujú zásadu, podľa ktorej je povinnosťou žiadateľa zdôvodniť žiadosť o medzinárodnú ochranu, a pokiaľ aspekty vyhlásení žiadateľa nie sú podložené listinným alebo iným dôkazom, tieto aspekty si nevyžadujú potvrdenie, ak je splnených niekoľko kumulatívnych podmienok. Medzi tieto podmienky patrí najmä skutočnosť, že vyhlásenia žiadateľa sú uznané za logické a prijateľné, a nie sú v rozpore s dostupnými osobitnými a všeobecnými informáciami týkajúcimi sa prípadu žiadateľa a že bola preukázaná všeobecná dôveryhodnosť žiadateľa.

5 Rozsudok z 22. novembra 2012, M. (C-277/11, EU:C:2012:744, bod 64).

6 Pozri článok 2 písm. d) a články 9 až 12 smernice 2011/95.

7 Pozri článok 10 ods. 1 písm. d) smernice 2011/95. Pozri tiež rozsudok zo 7. novembra 2013, X a i. (C-199/12 až C-201/12, EU:C:2013:720, body 41 až 49).

25. V rozsudku A a i.[8] preto Súdny dvor poukázal na to, že pokiaľ podmienky stanovené v článku 4 ods. 5 smernice 2011/95 nie sú splnené, vyhlásenia žiadateľov o azyl týkajúce sa ich sexuálnej orientácie si môžu vyžadovať potvrdenie. Tieto vyhlásenia tak slovami Súdneho dvora predstavujú „len východiskový bod v procese preskúmania skutočností a okolností, uvedeného v článku 4 smernice [2011/95]“.[9]

26. Je nesporné, že nijaký nástroj práva EÚ nestanovuje osobitné pravidlá v súvislosti s metodikou, ktorú majú vnútroštátne orgány použiť pri posudzovaní informácií a dôkazov predložených žiadateľmi a konkrétnejšie pri posudzovaní dôveryhodnosti žiadateľov. Členské štáty tak majú v tomto smere určitú právomoc voľnej úvahy.[10] Použitá metodika však musí byť v súlade s ustanoveniami smerníc 2011/95 a 2013/32, ako aj, ako vyplýva z odôvodnení 16 a 60 týchto smerníc, so základnými právami zaručenými Chartou, akým je právo na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti zakotvené v článku 1 Charty a právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života zaručené jej článkom 7.[11]

27. S prihliadnutím na tieto skutočnosti preskúmam právne otázky, ktoré vyvoláva prejednávaná vec.

B. Použitie psychologického odborného poradenstva

28. Aby bolo možné odpovedať na prejudiciálne otázky, je potrebné objasniť, či, a ak áno, za akých podmienok môžu vnútroštátne orgány použiť pri posudzovaní žiadosti o medzinárodnú ochranu z dôvodu sexuálnej orientácie psychologické odborné poradenstvo.

29. Hneď na úvod však chcem ešte raz zdôrazniť, že ústrednou otázkou posudzovania, ktoré sa má vykonať v súlade s ustanoveniami smerníc 2011/95 a 2013/32, je to, či sú údajné obavy žiadateľa z prenasledovania opodstatnené. Inými slovami, príslušné orgány musia preskúmať, či zistené okolnosti predstavujú takú hrozbu, že dotknutá osoba sa môže vzhľadom na svoju individuálnu situáciu odôvodnene obávať, že bude skutočne vystavená činom prenasledovania.[12] Aj keď žiadateľ o azyl tvrdí, že má obavy z prenasledovania z dôvodov súvisiacich s jeho sexuálnou orientáciou, nie je vždy nevyhnutné preukázať jeho skutočnú sexuálnu orientáciu, ako uvádza francúzska a holandská vláda.

30. V určitých krajinách napríklad – bez ohľadu na existenciu zákonov zakazujúcich homosexualitu – niektorým homosexuálom (napríklad preto, že zákon sa systematicky neuplatňuje,[13] a vzhľadom na ich sociálne, hospodárske a rodinné zázemie, miesto, kde žijú, atď.[14]) nehrozí skutočné riziko prenasledovania. Na druhej strane môžu nastať situácie, v ktorých samotná skutočnosť, že určitá osoba sa správa spôsobom, ktorý sa z tradičného pohľadu nepovažuje za rodovo primeraný[15] môžu vyvolať v prípade dotknutej osoby skutočné riziko fyzického alebo psychického bezprávia.[16]

31. Chcel by som však poukázať na to, že podľa článku 10 ods. 3 písm. d) smernice 2013/32 vnútroštátne orgány posudzujúce žiadosť o medzinárodnú ochranu musia mať v prípade potreby možnosť poradiť sa s odborníkmi o osobitných otázkach vrátane otázky rodovej rovnosti.

8 Rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406, bod 51).

9 Rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406, bod 49).

10 Pozri v tomto zmysle návrhy, ktoré predniesla generálna advokátka Sharpston v spojených veciach A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2111, bod 32).

11 Pozri v tomto zmysle rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406, bod 53).

12 Pozri rozsudok zo 7. novembra 2013, X a i. (C-199/12 až C-201/12, EU:C:2013:720, bod 72 a tam citovaná judikatúra).

13 Pozri napríklad rozsudok ESĽP z 19. apríla 2016, A. N. v. Francúzsko (CE:ECHR:2016:0419DEC001295615, § 41).

14 Pozri napríklad rozsudok ESĽP z 11. januára 2007, Salah Sheekh v. Holandsko (CE:ECHR:2007:0111JUD000194804, § 138 až 149).

15 Toto správanie môže zahŕňať okrem iného spôsob, akým je osoba oblečená, rozpráva alebo koná (napríklad stretávanie sa a trávenie času s homosexuálmi alebo agitovanie za práva LGBTI).

16 Pozri v tomto zmysle článok 10 ods. 2 smernice 2011/95. Porovnaj tiež návrhy, ktoré predniesla generálna advokátka Sharpston v spojených veciach A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2111, bod 34).

32. Vzhľadom na to treba nájsť najprv odpoveď na otázku, či odborné poradenstvo, ktoré môžu príslušné orgány využiť, zahŕňa psychologické poradenstvo.

33. Nevidím dôvod, pre ktorý by príslušné orgány v zásade nemohli požiadať o poradenstvo osoby vzdelané a kvalifikované v odbore psychológia,[17] čo je veda, ktorá skúma ľudskú myseľ a správanie. Nemyslím si, že akýkoľvek druh psychologického vyšetrenia, ak je považovaný za užitočný, musí byť vždy nevyhnutne v rozpore s ľudskou dôstojnosťou. Naopak nemožno vylúčiť, že prinajmenšom v určitých situáciách môže byť pomoc psychológov užitočná pre správne orgány rozhodujúce o žiadosti o medzinárodnú ochranu alebo pre vnútroštátne súdy, ktoré toto rozhodnutie preskúmavajú, a pravdepodobne aj pre samotných žiadateľov.

34. Napríklad prítomnosť psychológa počas pohovorov môže spôsobiť, že pre žiadateľa, ktorý tvrdí, že bol predmetom prenasledovania alebo bezprávia (alebo ktorý má len obavy, že bude prenasledovaný, ak sa vráti do krajiny pôvodu), môže byť ľahšie otvorene hovoriť o jeho minulých skúsenostiach alebo obavách, takže orgány môžu získať úplnejší a pravdivejší obraz situácie.[18] Podľa článku 4 smernice 2013/32 napokon vnútroštátny orgán zodpovedný za posudzovanie žiadostí musí mať „k dispozícii primerané prostriedky vrátane dostatočného počtu spôsobilých pracovníkov na vykonávanie svojich úloh“. Osoby vedúce pohovory so žiadateľmi najmä musia „mať… všeobecné znalosti o problémoch, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na spôsobilosť žiadateľa zúčastniť sa na pohovore“.

35. Orgány sa okrem toho môžu domnievať, že pomoc psychológa môže byť užitočná na posúdenie všeobecnej dôveryhodnosti žiadateľa. Ide o významný aspekt posudzovania vykonávaného príslušnými orgánmi, lebo ak sa preukáže dôveryhodnosť žiadateľa (a ak sú splnené aj ďalšie kumulatívne podmienky stanovené v článku 4 ods. 5 smernice 2011/95), sexuálna orientácia uvádzaná žiadateľom si nevyžaduje potvrdenie, hoci nie je podložená listinným alebo iným dôkazom.

36. Naopak, nie som presvedčený o tom, že znalecký posudok psychológa môže na základe analýzy osobnosti žiadateľa dostatočne spoľahlivo určiť, či žiadateľ uviedol správnu sexuálnu orientáciu alebo nie. Po prvé letmý pohľad na vedeckú literatúru ukazuje, že podľa mnohých psychologických štúdií homosexuálnych mužov a žien zo psychologického hľadiska nemožno odlíšiť od heterosexuálnych mužov a žien.[19]

37. Po druhé bez ohľadu na jej vedecký základ si nie som istý, či je analýza založená na projektívnych testoch osobnosti na určenie sexuálnej orientácie zlučiteľná s ustanoveniami článku 4 ods. 3 smernice 2011/95. Ak to správne chápem, skryté konflikty alebo emócie, ktoré má taká analýza odkryť, by v očiach psychológov, ktorí túto analýzu uskutočňujú, buď potvrdili, alebo spochybnili sexuálnu orientáciu uvedenú žiadateľom. Domnievam sa však, že s takou analýzou je nevyhnutne spojené používanie stereotypných predstáv o správaní homosexuálov. V odpovedi na otázku položenú na pojednávaní totiž maďarská vláda nedokázala vysvetliť, prečo s analýzou, ktorá je predmetom sporu vo veci samej, nebolo spojené používanie stereotypných predstáv. Ide však o taký druh analýzy, ktorý už Súdny dvor označil za problematický v rozsudku A a i., keďže neumožňuje v plnom rozsahu zohľadniť individuálnu a osobnú situáciu žiadateľa.[20]

38. Vzhľadom na to sa druhá otázka, na ktorú je potrebné odpovedať, týka podmienok, za akých je psychologický znalecký posudok prípustný, a konkrétne toho, či taký znalecký posudok môže vychádzať z testov, aké sú predmetom sporu vo veci samej.

17 Pokiaľ ide o potrebu náležitej kvalifikácie, pozri analogicky článok 18 ods. 1 druhý pododsek a článok 25 ods. 5 druhý pododsek smernice 2013/32.

18 Porovnaj návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Bot vo veci M. (C-277/11, EU:C:2012:253, bod 66).

19 Pozri napríklad Americká psychologická asociácia, *Správa pracovnej skupiny Americkej psychologickej asociácie o primeraných terapeutických postupoch v súvislosti so sexuálnou orientáciou*, Washington, 2009.

20 Rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406, body 60 až 62).

C. Požiadavka súhlasu

39. Po prvé sa domnievam, že psychologické vyšetrenia sú prípustné, len ak s nimi žiadateľ súhlasí a ak ich možno uskutočniť spôsobom, ktorý nenarúša dôstojnosť žiadateľa a jeho právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života.

40. Článok 18 ods. 1 prvý pododsek smernice 2013/32 stanovuje: „Ak to rozhodujúci orgán považuje za potrebné na posúdenie žiadosti o medzinárodnú ochranu…, členský štát pod podmienkou súhlasu žiadateľa zabezpečí jeho lekársku prehliadku ohľadom príznakov prenasledovania alebo vážneho bezprávia v minulosti. Alternatívne môžu členské štáty stanoviť, že takúto lekársku prehliadku si zabezpečí žiadateľ.“

41. Okrem toho článok 25 ods. 5 druhý pododsek tej istej smernice – ktorý sa týka lekárskych prehliadok maloletých osôb bez sprievodu – stanovuje, že „každá lekárska prehliadka sa uskutoční tak, aby bola plne rešpektovaná dôstojnosť jednotlivca, aby bola čo najmenej invazívna, a vykonajú ju kvalifikovaní zdravotníci a podľa možností umožní dosiahnuť spoľahlivý výsledok“.

42. Smernica 2013/32 neobsahuje podobné ustanovenie, ktoré by sa týkalo psychologických vyšetrení. Domnievam sa však, že základné zásady zakotvené v článku 18 ods. 1 prvom pododseku a článku 25 ods. 5 druhom pododseku smernice 2013/32 do určitej miery platia aj v súvislosti so psychologickými vyšetreniami. [21]

43. Psychologické vyšetrenia môžu byť pre psychiku žiadateľa rovnako obťažujúce ako lekárske vyšetrenia pre jeho telo. Zároveň predstavujú jednoznačný zásah do jeho súkromného života. [22] Preto zastávam názor, že súhlas žiadateľa s takými vyšetreniami je v tejto súvislosti nevyhnutný. Samozrejme som si vedomý toho, že v takej situácii, akou je situácia žiadateľa o azyl, môže byť v praxi pomerne ťažké súhlas odoprieť. O to viac, že často môže byť ťažké predložiť dôkaz o svojej sexuálnej orientácii. [23] Podľa môjho názoru je preto ešte dôležitejšie po prvé to, aby bol rešpektovaný nesúhlas s podstúpením takých vyšetrení. Predpokladom skutočného súhlasu je samozrejme to, že žiadateľovi o azyl by malo byť umožnené dostatočne sa oboznámiť a pochopiť všetky prvky a dôsledky psychologických vyšetrení. [24] Po druhé je nanajvýš dôležité, aby boli tieto vyšetrenia vykonávané spôsobom, ktorý rešpektuje dôstojnosť a súkromný a rodinný život žiadateľa. [25]

44. Toto chápanie je podporené aj odôvodnením 29 smernice 2013/32, ktoré stanovuje: „Niektorí žiadatelia môžu okrem iného z dôvodu… sexuálnej orientácie… potrebovať osobitné procesné záruky… Takýmto žiadateľom by sa mala poskytnúť primeraná podpora a dostatok času, aby sa vytvorili potrebné podmienky na ich účinný prístup ku konaniam a na predloženie skutočností nevyhnutných na zdôvodnenie ich žiadosti o medzinárodnú ochranu.“ Toto odôvodnenie potvrdzuje citlivosť akéhokoľvek skúmania sexuality určitej osoby.

21 Chcem napríklad poukázať na to, že s lekárskou a psychologickou liečbou a procedúrami sa v rámci zásady 18 („Ochrana pred zneužívaním v oblasti zdravotníctva“) Jogjakartských zásad zaobchádza rovnako. Zásada 18 znie takto: „Nikoho nemožno nútiť, aby z dôvodu svojej sexuálnej orientácie či rodovej identity podstúpil akúkoľvek lekársku alebo psychologickú liečbu, procedúru či testovanie, nikoho z tohto dôvodu nemožno umiestniť v zdravotníckom zariadení. Bez ohľadu na rôzne protikladné klasifikácie sexuálna orientácia a rodová identita ako také nepredstavujú chorobné stavy a nemajú sa ošetrovať, liečiť ani potláčať…“ Jogjakartské zásady o uplatňovaní medzinárodných právnych predpisov v oblasti ľudských práv týkajúcich sa sexuálnej orientácie a rodovej identity boli prijaté v roku 2007, a nie sú síce právne záväzné, všeobecne sa však považujú za užitočné nástroje pri výklade zmlúv alebo zákonov v oblasti ľudských práv.

22 Pozri v tomto zmysle rozsudky ESĽP z 5. júla 1999, Matter v. Slovensko (CE:ECHR:1999:0705JUD003153496), a z 27. novembra 2003, Worwa v. Poľsko (CE:ECHR:2003:1127JUD002662495).

23 Pozri v tomto zmysle rozsudok ESĽP z 19. apríla 2016, A. N. v. Francúzsko (CE:ECHR:2016:0419DEC001295615, § 44).

24 V tomto smere pozri napríklad Agentúra Európskej únie pre základné práva, *Homofóbia, transfóbia a diskriminácia na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity – aktualizácia 2010*, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, Luxemburg, 2010, s. 60.

25 Pozri v tomto zmysle rozsudok z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406, bod 64).

45. Je zjavné, že ak žiadateľ odmietne podstúpiť také vyšetrenie – pokiaľ sa dbá na to, aby bolo vyšetrenie vykonané spôsobom, ktorý rešpektuje dôstojnosť žiadateľa a jeho právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života –, orgánom to nemôže zabrániť prijať rozhodnutie o žiadosti.[26] Z toho vyplýva, že pokiaľ členské štáty uplatňujú zásadu, podľa ktorej je povinnosťou žiadateľa zdôvodniť žiadosť o medzinárodnú ochranu, a podmienky stanovené v článku 4 ods. 5 smernice 2011/95 nie sú splnené, odmietnutie zo strany žiadateľa môže mať určité následky, ktoré musí znášať samotný žiadateľ.

46. Podľa návrhu na začatie prejudiciálneho konania F súhlasil s tým, že sa podrobí psychologickému vyšetreniu. Vnútroštátnemu súdu však prináleží preskúmať, či sa toto vyšetrenie uskutočnilo spôsobom, ktorý skutočne rešpektoval dôstojnosť F a jeho súkromný a rodinný život.[27]

D. Použitie psychologických testov

47. Po druhé psychologické vyšetrenia, ktoré vykonajú znalci ustanovení orgánmi, sa majú zakladať na metódach, zásadách a pojmoch, ktoré sú všeobecne akceptované vedeckou obcou alebo ktoré sú v každom prípade dostatočne spoľahlivé. Tieto metódy, zásady a pojmy musia byť navyše vzhľadom na okolnosti veci relevantné pre ten druh vyšetrenia, ktorý orgány požadujú. V dôsledku toho bude teda možné dosiahnuť psychologickými vyšetreniami dostatočne spoľahlivé výsledky.[28]

48. Chápem to tak, že vyšetrenia uskutočnené na základe spornej alebo neuznávanej vedy môžu orgány sotva považovať za vyšetrenia s dôkaznou hodnotou. Podobne vyšetreniami, ktoré sú v zásade založené na všeobecne akceptovaných metódach, zásadách a pojmoch, ale boli nesprávne použité alebo boli použité v nesprávnom kontexte, nemožno dospieť k dostatočne spoľahlivým výsledkom.

49. Je jasné, že Súdnemu dvoru neprináleží zaujať stanovisko k spoľahlivosti a relevantnosti konkrétnych typov testov, ktoré sú predmetom sporu vo veci samej.[29] Bude teda na vnútroštátnom súde, aby najmä rozhodol, či sú testy použité v prípade F (kresba človeka v daždi, Rorschachov test a Szondiho test) – ako tvrdí maďarská vláda – založené na metódach, zásadách a pojmoch, ktoré sú všeobecne akceptované vedeckou obcou, alebo – ako tvrdí F – predmetom rozsiahlych kontroverzií vo vedeckej literatúre.

E. Právo na účinný opravný prostriedok

50. Po tretie, keď vnútroštátny súd na účely preskúmania rozhodnutia orgánov o žiadosti o medzinárodnú ochranu žiada o vypracovanie znaleckého posudku, uvedený súd nemôže vychádzať z toho, že je za každých okolností *de lege* alebo *de facto* viazaný zisteniami znalca (a tým menej zisteniami znalcov, ktorých ustanovili príslušné orgány počas správneho konania).

51. Podľa článku 46 ods. 1 a 3 smernice 2013/32 žiadatelia o medzinárodnú ochranu musia mať právo na „*účinný* opravný prostriedok pred súdom“ okrem iného proti rozhodnutiam prijatým o ich žiadosti. Tento opravný prostriedok má zahŕňať „*posúdenie* skutkových aj právnych otázok v *plnom rozsahu*“[30].

26 Pozri analogicky článok 18 ods. 1 druhý pododsek smernice 2013/32.

27 K tejto problematike sa vrátim v bode 55 týchto návrhov.

28 Pozri analogicky článok 25 ods. 5 druhý pododsek smernice 2013/32.

29 Rovnako ako francúzska, maďarská a holandská vláda, ako aj Komisia, a na rozdiel od F, nechápem bod 59 rozsudku z 2. decembra 2014, A a i. (C-148/13 až C-150/13, EU:C:2014:2406), v tom zmysle, že úplne zakazuje psychologické testy. Konštatovania Súdneho dvora týkajúce sa tejto problematiky sa podľa môjho názoru týkali len konkrétnych testov, ktoré boli predmetom danej veci.

30 Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

52. Článok 46 smernice 2013/32 – najmä pri výklade z hľadiska článku 47 Charty – si tak vyžaduje, aby vnútroštátne súdy boli schopné uskutočniť hĺbkové, nezávislé a kritické preskúmanie všetkých relevantných skutkových i právnych otázok.[31] Podľa môjho názoru je s tým nevyhnutne spojená možnosť nebrať do úvahy zistenia znalcov – predstavujúce dôkaz, ktorý sa má posudzovať spolu s ďalšími dôkazmi –, ktoré sudca môže považovať napríklad za neobjektívne, nepodložené alebo založené na kontroverzných metódach a teóriách.

53. V tomto smere podľa zásady procesnej autonómie a s výhradou zásad ekvivalencie a efektivity prislúcha vnútroštátnemu právnemu poriadku každého členského štátu stanoviť spôsoby vykonávania dôkazov, dôkazné prostriedky prípustné na príslušnom vnútroštátnom súde alebo aj zásady upravujúce posudzovanie dôkaznej hodnoty dôkazných prostriedkov, ktoré boli tomuto súdu predložené, ako aj požadovanú úroveň dôkazov.[32] Pri uplatňovaní zásady efektivity však Súdny dvor konštatoval, že vnútroštátne súdy nemôžu uplatniť pravidlá dokazovania spôsobom, ktorý v praxi povedie k zavedeniu nedôvodných domnienok, ktoré by mohli byť v rozpore s pravidlami dokazovania stanovenými v právnych nástrojoch EÚ alebo by narúšali účinnosť hmotnoprávnych ustanovení týchto právnych nástrojov.[33] Taký problém by mohol nastať v prípade, že by vnútroštátne súdy uplatňovali vnútroštátne pravidlá dokazovania príliš dôsledne a akceptovali by irelevantné alebo nedostatočné dôkazy.

54. Vnútroštátne súdy teda musia dbať na to, aby predložené dôkazy boli dostatočne závažné, presné a navzájom sa potvrdzujúce na podloženie záveru, ktorý je z nich vyvodený.[34] Musia si zachovať svoju voľnú úvahu, pokiaľ ide o otázku, či z právneho hľadiska bol taký dôkaz dostatočný, až do okamihu, keď po oboznámení sa so všetkými dôkazmi predloženými účastníkmi konania a s tvrdeniami, ktoré si medzi sebou vymenili, konštatujú, že vzhľadom na všetky relevantné okolnosti veci, ktorú prejednávajú, môžu v tejto súvislosti vyvodiť definitívny záver.[35]

55. Opačné stanovisko by v podstate znamenalo, že sudca sa vzdá svojej úlohy, v dôsledku čoho sa záruky výslovne stanovené v článku 46 smernice 2013/32 stanú neúčinnými. Osobitne to platí pre znalecké posudky, ktoré vyjadrujú stanoviská týkajúce sa právnych otázok. Chcem napríklad poukázať na to, že znalec ustanovený zo strany Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged) v spore vo veci samej konštatoval, že spôsob, akým psychológovia ustanovení maďarskými správnymi orgánmi vyšetrili F, nepredstavoval porušenie jeho základných práv. To však je právne posúdenie, ktoré prináleží príslušnému súdu, a nie znalcovi ustanovenému v konaní.[36]

31 Pozri analogicky rozsudok z 28. júla 2011, Samba Diouf (C-69/10, EU:C:2011:524, bod 57 a tam citovaná judikatúra).

32 Pozri v tomto zmysle rozsudok z 21. júna 2017, W a i. (C-621/15, EU:C:2017:484, bod 25 a tam citovaná judikatúra).

33 Pozri rozsudok z 21. júna 2017, W a i. (C-621/15, EU:C:2017:484, bod 34).

34 Pozri analogicky rozsudok z 21. júna 2017, W a i. (C-621/15, EU:C:2017:484, body 35 a 36).

35 Pozri v tomto zmysle rozsudok z 21. júna 2017, W a i. (C-621/15, EU:C:2017:484, bod 38 a tam citovaná judikatúra).

36 Napríklad *Usmernenia o úlohe súdom ustanovených znalcov v súdnych konaniach v členských štátoch Rady Európy* v tomto smere stanovujú: „Znalec musí zistiť a predložiť súdu informácie, ktoré môžu získať len odborníci, ktorí uskutočňujú objektívne odborné pozorovania. Predloží sudcovi vedecké a/alebo technické poznatky, na základe ktorých môže sudca následne objektívne a jednoznačne prešetriť a posúdiť skutkový stav. Znalec nemôže a v nijakom prípade ani nie je jeho úlohou prevziať zodpovednosť sudcu za posúdenie a zhodnotenie skutkového stavu, ktoré je základom rozsudku súdu… Znalec je teda len pomocníkom alebo poradcom súdu, nič viac. Úloha znalca sa preto líši od úlohy sudcu, ktorý rozhoduje o právnych otázkach.“ (Usmernenia prijaté Európskou komisiou pre efektívnosť súdnictva, Rada Európy, 11. – 12. decembra 2014, body 16 a 17).

IV. Návrh

56. Vzhľadom na predchádzajúce úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na otázky, ktoré položil Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Súd pre správne a pracovnoprávne veci, Szeged), takto:

Článok 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o **normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany**, vykladaný z hľadiska článku 1 Charty základných práv Európskej únie, nebráni tomu, aby orgány použili psychologický znalecký posudok najmä na posúdenie všeobecnej dôveryhodnosti žiadateľa o medzinárodnú ochranu, pokiaľ: i) sa vyšetrenie žiadateľa uskutoční s jeho súhlasom a vykoná sa spôsobom, ktorý rešpektuje dôstojnosť žiadateľa a jeho súkromný a rodinný život; ii) je posudok založený na metódach, zásadách a pojmoch, ktoré sú dostatočne spoľahlivé a relevantné vzhľadom na okolnosti veci a môžu byť nimi dosiahnuté dostatočne spoľahlivé výsledky, a iii) zistenia znalcov nie sú záväzné pre vnútroštátne súdy, ktoré preskúmavajú rozhodnutie o žiadosti.